

Отримано: 14 квітня 2020 р.

Прорецензовано: 05 травня 2020 р.

Прийнято до друку: 13 травня 2020 р.

e-mail: irchukaeva@gmail.com

DOI: 10.25264/2311-5149-2020-17(45)-34-38

Чукаєва І. К. Напрямки підвищення конкурентоздатності українського вуглеводневого сектору. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»* : науковий журнал. Острог : Вид-во НаУОА, червень 2020. № 17(45). С. 34–38.

УДК: 338.45

JEL- класифікація: F14, F15, Q34, Q35

ORCID-ідентифікатор: <https://orcid.org/0000-0002-3663-9848>**Чукаєва Ірина Костянтинівна,***доктор економічних наук, старший науковий співробітник, головний науковий співробітник відділу розвитку виробничої інфраструктури ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України»***НАПРЯМКИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОЗДАТНОСТІ
УКРАЇНСЬКОГО ВУГЛЕВОДНЕВОГО СЕКТОРУ**

У статті розглянуто напрями підвищення конкурентоздатності українського вуглеводневого сектору. Зокрема, проаналізовано сучасний стан технічного забезпечення газовидобувної галузі. Підкреслюється, що тендерно-закупівельна політика, яку проводить «Укргазвидобування», створює нерівні умови для вітчизняних та іноземних виробників машин та обладнання для газовидобувної галузі. У результаті проведення такої політики підвищується залежність галузі від імпортованих машин та обладнання, що призводить до зниження рівня її конкурентоздатності.

Вказується, що на українському ринку послуг з видобутку вуглеводнів є можливості розширення розробок і продажів вітчизняної машинобудівної продукції, надання послуг сервісних компаній.

Ключові слова: конкурентоздатність, вуглеводні, закупівельна політика, бурові станки, імпортозаміщення.

Чукаєва Ирина Константиновна,*доктор экономических наук, старший научный сотрудник, главный научный сотрудник отдела развития производственной инфраструктуры ГП «Институт экономики и прогнозирования НАН Украины»***НАПРАВЛЕННЯ ПОВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТІ
УКРАЇНСЬКОГО УГЛЕВОДОРОДНОГО СЕКТОРА**

В статье рассмотрены направления повышения конкурентоспособности украинского углеводородного сектора. В частности, проанализировано современное состояние технического обеспечения газодобывающей отрасли. Подчеркивается, что тендерно-закупочная политика, которую проводит «Укргаздобыча» создает неравные условия для отечественных и иностранных производителей машин и оборудования для газодобывающей отрасли. В результате проведения такой политики повышается зависимость отрасли от импортных машин и оборудования, что приводит к снижению уровня ее конкурентоспособности.

Указывается, что на украинском рынке услуг по добыче углеводородов есть возможности расширения разработок и продаж отечественной машиностроительной продукции, оказания услуг сервисных компаний.

Ключевые слова: конкурентоспособность, углеводороды, закупочная политика, буровые станки, импортозамещение.

Irina Chukaeva,*Doctor of Economics, Senior Researcher, Chief Researcher at the Institute of Economics and Forecasting of NAS of Ukraine***DIRECTIONS FOR INCREASING COMPETITIVENESS
OF UKRAINIAN HYDROCARBON SECTOR**

The article deals with the directions for increasing the competitiveness of the Ukrainian hydrocarbon sector. In particular, the current state of technical support of the industry is analyzed. It is emphasized that the tender and procurement policy pursued by «Ukrigasvydobuvannya» creates unequal conditions for domestic and foreign manufacturers of machinery and equipment for the gas industry. As a result of this policy, the dependence of the industry on imported machinery and equipment increases, which leads to a decrease in its competitiveness.

It is stated that in the Ukrainian market of hydrocarbon production services there is an opportunity to expand the development and sales of domestic engineering products, the provision of services of service companies.

Keywords: competitiveness, hydrocarbons, purchasing policy, drilling rigs, import substitution.

Постановка проблеми. Необхідною умовою ефективного функціонування газового сектору України є наявність парку сучасних машин і обладнання, тому що діяльність газодобувних компаній перебуває в прямій залежності від якості обладнання, яке використовується. Необхідно підкреслити, що частка імпортних технологій та продукції машинобудування, яка використовується у газовидобувній галузі, є доволі високою.

При цьому ряд проблем в газовому секторі України, як-от: виснаження родовищ, ускладнення умов видобутку, низький коефіцієнт вилучення вуглеводнів – ще більше збільшують значення конкурентоспроможного, високотехнологічного галузевого машинобудування для сталого розвитку сектору.

Це, своєю чергою, веде до подорожчання видобутку природного газу, техніко-технологічного відставання вітчизняного галузевого машинобудування від закордонних аналогів.

У зв'язку з цим необхідно визначити основні напрями щодо підвищення рівня конкурентоздатності газовидобувної галузі, вирішення проблеми імпортозаміщення технологій, машинобудівної продукції у газовидобувній галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У числі вчених, які зробили істотний внесок у розвиток ідей інноваційного розвитку вуглеводневого сектору, можна назвати С. В. Карпову, Т. В. Калашникову, О. О. Лапко, Г. Г. Бураку, О. М. Ковалко та ін. [1–5].

Водночас не вирішеними залишаються актуальні питання забезпечення пріоритетних напрямів інноваційного розвитку вуглеводневого сектору енергетики як ключового фактору стабілізації енергозабезпечення країни і підвищення її енергетичної безпеки.

Мета і завдання дослідження: проаналізувати сучасний стан конкурентоздатності газовидобувної промисловості України та оцінити можливості вітчизняних машинобудівних підприємств щодо забезпечення газовидобувної галузі інноваційними технологіями та обладнанням, що дасть змогу знизити рівень її технологічної залежності від імпортних машин та обладнання.

Виклад основного матеріалу. Початок програми 20/20 2016 р. щодо збільшення видобутку газу дав надію українським профільним машинобудівним підприємствам на збільшення обсягу робіт [6].

Однак, «Укргазвидобування» у процесі проведення тендерів із закупівель машин і устаткування виставило умови, які вигідні тільки для іноземних компаній.

Проведення такої політики «Укргазвидобуванням» обмежує можливості українських виробників машинобудівної продукції і обладнання щодо їх участі у тендерах по закупівлі продукції.

Зокрема, «Укргазвидобування» при проведенні тендерів по закупівлі продукції висуває такі класифікаційні вимоги до виробників:

- наявність діючого сертифікату щодо наявності на виробництві системи менеджменту якості ISO 9001:2015;

- наявність діючого сертифікату щодо відповідності технічних параметрів вимогам специфікації з нанесенням знаку якості Американського Нафтового Інституту – монограми API на виготовлення відповідних виробів не менше 3 років:

- API 4F (бурова вежа);

- API 7K (бурове обладнання для буріння та ремонту свердловин);

- API 8C (бурове та експлуатаційне обладнання для спуско-підйомних робіт).

Офіційний план «Укргазвидобування» по закупівлям свідчить про те, що такі класифікаційні вимоги до виробників призводять до різкого підвищення рівня технологічної залежності газовидобувного сектору України від імпортних машин і обладнання (табл.1).

Варто зазначити, що ця проблема здебільшого стосується вітчизняних машинобудівників, які в основному не мають сертифікатів якості Американського Нафтового Інституту (API).

Що ж стосується комплектуючих трубної продукції, то основним постачальником, який відповідає класифікаційним вимогам, є український трубний виробник «Інтерпайп», на який припадає 84 % від усіх угод «Укргазвидобування» з усіма постачальниками будь-яких труб.

Отже, якщо труби та арматурна продукція українського виробництва і успішно конкурує з імпортною, то бурові станки – імпортного походження, в основному китайського.

Також китайська експансія розвивається в частині надання послуг з облаштування (підключення) свердловин і поставок обладнання для цих робіт. Крім того, китайська сторона займає досить активну позицію в частині поставки на інфраструктурні проекти китайської робочої сили.

У загальному обсязі виконання будівельно-монтажних робіт за напрямками підключення свердловин та розлучення шлейфів до 2020 р. заплановано 50 % об'ємів передати на виконання стороннім підрядникам.

У цілому залучення провідних іноземних компаній до виконання певного виду робіт (а це, як правило, найбільш ризиковані, капіталомісткі і за найвищою ціною оплачувані роботи) стимулює будь-яку галузь до прогресу. Це загальносвітова практика.

Таблиця 1

Закупівлі «Укргазвидобування» за основними групами матеріально-технічних ресурсів

Вид машин та обладнання	Закуплено обладнання у 2016-2018 рр.		Планується закупити 2020 р.	
	Українські виробники	Іноземні виробники	Українські виробники	Іноземні виробники
1. Бурові станки, шт.	-	17	-	20
2. Комплектуючі труби, в тому числі:				
Обсадні труби, тис. т	57,77	-	106,03	-
Бурильні труби, тис. т	14560	-	7000	-
Насосно-компресорні труби, тис. т	22930	-	17330	-
Труби для газопроводів, тис. т	4,5	-	12,5	-
3. Підключення свердловин та розлучення шлейфів, будівництво майданчиків під буріння, в тому числі				
Запірна арматура, шт.	525	-	1470	-
Фітинги, тис. шт.	2,7	-	7,6	-
Насосне обладнання, шт	73	-	310	-
Електротехнічне обладнання, кабель, шт.	Кабель (км): 200 Блоки/ протектори (шт.): 1 050	-	Кабель (км): 430 Блоки/ протектори (шт.): 3200	-

Джерело: складено автором на підставі [7].

Однак, у нас для виконання надзвичайно складних і відповідальних операцій з газовидобутку залучають китайські бурові бригади з мінімальним досвідом буріння, тим більше на великих глибинах, без найменшого уявлення про геологічні умови України.

У такий спосіб частина обладнання, яке закуповується в Україні для буріння свердловин і видобутку вуглеводнів, імпортує або містить валютну складову. Відповідно, витрати видобувачів – валютні, а доходи – гривневі. Крім того, через велику частину імпортової складової подорожчали сервісні послуги і скоротилася кількість сервісних компаній. Все це призводить до зниження рівня конкурентоздатності українського вуглеводного сектору та підвищення рівня його технологічної залежності від імпорту.

Тому з огляду на роль вуглеводного сектору в економіці країни його розвиток має відбуватися на новій науково-технічній основі з використанням кращих вітчизняних традицій науки, вищої школи і машинобудування.

На сьогоднішній день виготовленням бурового устаткування, обладнання та інструменту для нафтогазової галузі України займаються такі підприємства: ТОВ «Діскавері – бурове обладнання (Україна)», ТОВ «Укрнафтозапчастина», Група компаній «Карат», ДП «Завод обважнених бурильних і ведучих труб», Завод важких гідравлічних пресів Дніпропрес, ТОВ «Універсальна бурильна техніка».

Компанія ТОВ «Діскавері – бурове обладнання (Україна)» – єдине в Україні підприємство, що випускає бурові установки, яке володіє ліцензіями американського інституту нафти і газу по випуску бурового обладнання із монограмою API. ТОВ «Діскавері – бурове обладнання» спеціалізується на виробництві як стаціонарних, так і мобільних повнокомплектних бурових установок для використання в різних умовах експлуатації.

Крім того, компанія виготовляє вузли для бурових установок: бурові вежі, основи, елементи спуско-підйомного комплексу (бурові лебідки, талеві блоки, кронблоки) та циркуляційні системи. Також компанія надає послуги з сервісного та технічного обслуговування бурових установок, а також модернізації бурового устаткування.

Як підкреслили фахівці галузі на конференції «Нафтогазова енергетика-2019» у технічних університетах країни, в інститутах Національної Академії наук України отримані високі наукові результати в процесі створення і реалізації нафтогазових технологій, інструментарію [8].

Так, Інститут надтвердих матеріалів ім. Бакуля пропонує виробничникам бурові долота, калібратори, оснащені новітніми термостійкими алмазно-твердосплавними матеріалами.

Проходка на таких долотах корелюється з кращими світовими зразками, а собівартість її значно нижча. Інститут електрозварювання ім. Патона також володіє інструментами для буріння на рівні світових зразків. Інститут проблем машинобудування ім. Підгорного розробив технологію впливу на продуктивний пласт для збільшення припливу вуглеводнів.

Створено нафтогазовий освітній кластер як комунікаційно-координаційну платформу в сфері нафтогазового освіти. Запрацювали науково-дослідне, конструкторсько-технологічне бюро з проєктування нафтопромислового обладнання, щоб наукові досягнення, нарешті, ефективно вирішували виробничі потреби галузі. До науково-дослідних лабораторій приєднуються українські підприємства, які можуть виготовляти машини і обладнання для нафтових і газових промислів, вузли та конструктивні частини для бурових і видобувних механізмів.

Отже, в Україні з'явилися певні передумови для розширення національного виробництва машин, обладнання та послуг для нафтогазової промисловості. Є передумови і для розвитку ринку сервісних послуг.

Спрямувати попит українських газовидобувних компаній на машинобудівну продукцію в бік внутрішнього ринку можна тільки в результаті активного державного втручання. Можливими заходами можуть бути:

– у процесі видачі або продовження ліцензій на надрокористування треба враховувати зобов'язання надрокористувачів по використанню можливостей вітчизняної промисловості. Компанії, які доведуть, що при розробці родовищ вони будуть використовувати українських підрядників, техніку і технології, повинні отримувати перевагу перед іншими претендентами;

– зобов'язати наші газовидобувні компанії при інших рівних умовах користуватися послугами українських сервісних фірм, виробників обладнання. Подібна практика давно відпрацьована в Норвегії, Канаді, Китаї. Іноземним фірмам там надається тільки 30 % від загального обсягу робіт. При цьому обов'язковою умовою є розкриття технологій роботи. Для цього потрібно, звичайно, передбачити відповідні пільги (стимули). Одночасно зобов'язати іноземні сервісні компанії через 3 р. роботи на нашому ринку забезпечити локалізацію не менше 50 % виробництва з подальшим підвищенням цієї частки.

Висновки. Гендерно-закупівельна політика, яку проводить «УкрГазвидобування», орієнтується на переважне задоволення потреб в машинах, обладнанні і послугах за рахунок імпорту, що суттєво збільшує технологічну залежність вуглеводневого сектору.

Однак, наявність значного числа виробників, кадрового потенціалу, наукових досліджень зумовлює можливість розвитку галузі на рівні, що забезпечує поступову заміну частини імпортованої продукції вітчизняною, яка не поступається зарубіжним зразкам за параметрами якості і при цьому є конкурентоспроможною за ціною.

Як демонструє зарубіжний досвід, направити попит газовидобувних компаній на наукомістку продукцію в бік внутрішнього ринку інноваційних ресурсів можна тільки в результаті активного державного втручання.

Література:

1. Карпова С. В. Инновационная активность компаний нефтегазового комплекса. *Нефть и газ*. 2009. № 6. С. 8–11.
2. Карпова, S.V. (2009). Innovacionnaja aktivnost' kompanij neftegazovogo kompleksa [Innovative activity of oil and gas companies]. *Neft' i gaz* [Oil and gas], 6, 8-11 [in Ukrainian]
3. Калашникова Т. В. Роль новых технологий в мировом нефтегазовом бизнесе. *Нефть и газ*. 2007. № 5. С. 13–16.
4. Kalashnikova, T.V. (2007). Rol' novyh tehnologij v mirovom neftegazovom biznese. [The role of new technologies in the global]. *Neft' i gaz* [Oil and gas], 5, 13-16 [in Ukrainian]
5. Лапко О. О. (2000). Проблеми фінансування інноваційної діяльності в ринкових умовах. *Збірка міжвузівської науково-практичної конференції Міністерства освіти та науки України «Інноваційна діяльність в системі вищої школи» (м. Івано-Франківськ 15-16 жовтня 2000)*. 2000. С. 50–54.
6. Lapko, O.O. Problemi finansuvannja innovacijnoї dijāl'nosti v rinkovih umovah. [Problems of financial innovation in the market minds]. *Zbirka mizhvuzivs'koї naukovo-praktičnoї konferencijї Ministerstva osviti ta nauki Ukraїni «Innovacijna dijāl'nist' v sistemi vishhoї shkoli» (m. Ivano-Frankivs'k 15-16 zhovtnja 2000)*, 50-54. [Zbirka of the Ministry of Science and Practical Conference of the Ministry of Education and Science of Ukraine “Innovation in the system of food schools” (Ivano-Frankivsk, October 15-16, 2000)], 50-54 [in Ukrainian]
7. Бурлака Г. Г. Инновационная модель развития нефтеперерабатывающей промышленности Украины. *Нефть и газ*. 2003. № 2. С. 30–34.
8. Burlaka, G.G. (2003) Innovacionnaja model' razvitija neftepererabatyvajushhej promyshlennosti Ukrainy. [An innovative model for the development of the oil refining industry of Ukraine]. *Neft' i gaz* [Oil and gas], 2, 30-34 [in Ukrainian]
9. Ковалко О. М. Інноваційні стратегії розвитку нафтогазових компаній у контексті глобалізації: порівняльний аналіз інституційних змін. *Вісник Тернопільської академії народного господарства*. 2001. № 8. С. 90–95.
10. Kovalko, O.M. (2001) Innovacijni strategijї rozvitku naftogazovih kompanij u konteksti globalizacijї: porivnjal'nij analiz institucijnih zmin. [Innovation Strategies for the Development of Oil and Gas Companies in the Context of

Globalization: A Portal Analysis of the Institutional Laws]. *Visnik Ternopil's'koї akademii narodnogo gospodarstva* [Newsletter of the Ternopil Academy of the People's Statehood], 8, 90-95 [in Ukrainian]

6. Концепция развития газодобывающей отрасли Украины. *Распоряжение Кабинета Министров Украины от 28 декабря 2016 г. №1079-р*. URL: [http:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/](http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/) (дата звернення: 10.02.2020).

Концепсія розвитку газодобувальної галузі України. (*Rasporjazhenie Kabineta Ministrov Ukrainy ot 28 dekabroja 2016 g. №1079-r*). [The concept of development of the gas industry in Ukraine. (*The order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated December 28, 2016*)]<<http:// zakon.rada.gov.ua/laws/show/>> (2020, february, 16) [in Ukrainian]

7. Інформаційні сайти «Нафтогаз», «Укргазвидобування». URL: [http:// www.vgv.com.ua](http://www.vgv.com.ua) (дата звернення: 14.02.2020).

Informacijni sajti «Naftogaz», «Ukrgazvidobuvannja». [Information sites “Naftogaz”, “Ukrgazvidobuvannya”] <[http:// www.vgv.com.ua](http://www.vgv.com.ua)> (2020, february, 14) [in Ukrainian]

8. Матеріали Міжнародної конференції «Нафтогазова енергетика-2019» (м. Івано-Франківськ, 27–31 травня). URL: [http:// www.nung.edu.ua/news](http://www.nung.edu.ua/news) (дата звернення: 16.02.2020).

Materiali Mizhnarodnoї konferencii «Naftogazova energetika-2019» (m. Ivano-Frankivs'k, 27-31 travnja) [Materials of the International Conference Naftogazova Energetika-2019. (Ivano-Frankivsk, 27-31 may)]. < [http:// www.nung.edu.ua/news](http://www.nung.edu.ua/news)> (2020, february, 16) [in Ukrainian]